

ברכת הנהנין

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך: (דברים ח, י)

(ברכות לה, א) לפניו מנין, אתיא בקל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן, הגמ' מאריכה ומסיק, אלא סברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. ומביאה הגמ' ברייתא דתנו רבנן אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל. מאי תקנתיה ילך אצל חכם ילך אצל חכם מאי עביד ליה הא עביד ליה איסורא אלא אמר רבא ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה. אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לה' הארץ ומלואה. רבי לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, לא קשיא כאן קודם ברכה.

דאורייתא או דרבנן

וכתבו בתוס' ד"ה לפניו לכ"ש, דלאו ק"ו הוא דאם כן תהא ברכה דלפניו מדאורייתא, ולעיל פרק מי שמתו (כא, א) משמע גבי בעל קרי דלאו דאורייתא הוא, (היינו מהא שבעל קרי מברך לאחריו ואינו מברך לפניו) ואפי' רבי יהודה לא פליג אלא משום דעשאן כהלכות דרך ארץ. וכ"כ הרשב"א ועוד ראשונים.

אבל עי' בפנ"י שאע"פ שמשמע מכל הפוסקים דלמסקנא דהכא כל ברכת הנהנין הן מדרבנן, לבר מברכת המזון לחוד, אבל קשה דהא בכל הש"ס משמע דמידי דאתיא מסברא הוי מדאורייתא, ואדרבה מקשה הש"ס "למה לי קרא סברא הוא". וכתב שאפילו אם תמצי לומר דסברא זו הוי נמי מדאורייתא, אתי שפיר הא דקיי"ל דספק ברכות להקל, משום דלא שייך להחמיר משום דאסור לברך ברכה שאינה צריכה. ומהאי טעמא נמי אתי שפיר ההיא דבעל קרי אינו מברך על המזון לפניו, דכיון דלא מחייב אלא מסברא, והוא מונע עצמו משום כבוד השם אינו שייך הך סברא. ועוד דעל המזון מברך מיהו לאחריו, אם כן אינו נהנה מן העולם הזה בלא ברכה.

ברכה אחרונה

ויש להסתפק האם מה שנאמר אסור ליהנות בלי ברכה הולך רק על ברכה ראשונה, או"ד גם מי שלא בירך באחרונה שייך האי סברא. וממש"כ הפנ"י שאין הבעל קרי עובר משום שמברך לבסוף אין להוכיח כצד השני, די"ל אם לא בירך בתחילה אם עכ"פ בירך בסוף שפיר "שילם" על האוכל ולא עבר על האיסור, אבל עדיין יש להסתפק האם הסברא מחייב שגם אם בירך בתחילה יברך עוד הפעם בסוף. ועי' ברשב"א שכתב וז"ל סברא הוא אסור לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה וכו', ליכא דטעון ברכה לא לפניו ולא לאחריו מן התורה אלא שבעת המינים בלבד, שהן טעונין לאחריהן מן התורה, הא שאר מינין בין לפנייהן בין לאחריהן אין טעונין כלל אלא מסברא, וקרא אסמכתא בעלמא.

מי שאינו יודע לברך

הבאנו דברי הגמ' (שם) שאומרת מאי תקנתיה ילך אצל חכם ילך וכו', והק' הנצי"ב (מרומי שדה שם) מאי קמ"ל בזה, והלא בכל האיסורין כן הוא, דמי שירא מעבירה ילך אצל חכם וילמוד איך לעשות. ותי' דקמ"ל דלא נימא תקנתא שלא יאכל בלי ברכה אם אינו יודע איך לברך, אלא יאכל מכל מקום, ואינו אלא כשוגג. דזהו לשון מעל שהוא נהנה מן ההקדש בשוגג, ואינו דומה למזיד במה שאוכל, אלא רשאי לאכול ואינו דומה אלא לשוגג, במה שאינו יודע איך לברך, משו"ה אין תקנה אלא ללמוד איך לברך. והא דאיתא בירושלמי (הובא בתוס' לז, א), דמי שהוא מסופק איך לברך לא יאכל, היינו בספק ברכה אחרונה שהוא ספק דאורייתא. וה"ה בספק בריה דאסור לאכול, משום שהוא מיירי בשבעת המינים שהוא ספק מן התורה, משא"כ בבריה שאינו משבעת המינים אין חשש. עכ"פ בשאינו יודע לברך לפני האכל, הרי זה דומה למי שאין לו מזוזה בביתו, שמותר לדור בביתו, אלא שמצוה לקבוע מזוזה אם אפשר, ולא כטלית בלי ציצית שאסור ללבוש הטלית כמבואר בהע"ש פ' שלח.

ובזה מובן הא דאיתא בסמוך אר"י א"ש כל הנהנה מן העוה"ז כאילו נהנה מקדי שמים, ותמוה מאי הוסיף על הברייתא, שהרי מעל ג"כ מטעם זה שהוא קדשי שמים כפירש"י, אלא שהברייתא תני מעל, והרי זה כמו שוגג, ומיירי שאינו יודע לברך, והרי זה אוכל בהיתר, אלא דומה לשוגג במה שאינו יודע לברך, אבל שמואל הוסיף באוכל ואינו מברך בשאט נפש, והרי זה כנהנה במזיד מקדשי שמים.

אבל דעת המשנ"ב בכמה מקומות שאם אינו יודע איך לברך אסור לו לאכול. וז"ל בס' רב (ס"ק פד) ואם הוא מסופק - היינו אחר שלמד ואינו יכול לברך, אבל מי שלא למד לא יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ברכות. וכ"כ בס' ר"ו (ס"ק ד) וז"ל וכן כשהוא ספק לו מצד הדין, אבל אם הוא ספק לו מחמת שלא למד, לא יאכל עד שילמוד.

מתיר או חיוב

יש להסתפק בגדר כל הנהנה מעוה"ז בלי ברכה כאילו מעל, האם הברכה הוי "מתיר", דבלי הברכה יש איסור אכילה על האוכל, והברכה מתיר האכילה, או"ד שאין הברכה אלא מצוה וחיוב בעלמא, והאוכל בלי ברכה ביטל מצות ברכה. ויתכן נ"מ היכא שהוא אנוס ואינו יכול לברך, (כגון חייל במארב שאינו יכול לזוז, והוא צריך להתפנות האם יכול לשתות בלי ברכה) אם נאמר שהברכה הוא "מתיר", א"כ אע"פ שהוא אנוס אין לו ההיתר, אבל אם נאמר שאין כאן אלא ביטול מצוה אם הוא אנוס ליכא חיוב.

והנה הגמ' (ברכות יב, א) מסופק היכא דנקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא, פתח ובריך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא, בתר עיקר ברכה אזלינן, או בתר חתימה אזלינן. ותוס' הביאו פסק הרי"ף דאזלינן לקולא, ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י היה אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת.

והק' המג"א (רט, ג) הרי קי"ל דספק ברכות להקל, א"כ למה צריך לחזור ולברך. ותי' הגרע"א דכבר כתב המהרש"א (פסחים קב, א) בפ' רשב"ם דל"ש כן אלא בברכת המצות דהברכות אינן מעכבות, אבל בברכת הנהנין אסור לאכול בלא ברכה. ולא הוי כאן חשש ברכה לבטלה, דאם לא יברך יהא אסור לו לשתות. הרי דס"ל לרע"א שבלי הברכה יש איסור לאכול, אלא דעדיין צ"ע שאפילו אם יש כאן איסור, אבל אינו אלא איסור דרבנן, וספק דרבנן לקולא.

חומרא באסמכתא

שו"מ במאירי (ברכות לה, א) שכתב וז"ל ומ"מ בתוספות כתבו שאחר שסמכוה מן המקרא, וכן

שעשאוהו כמועל בהקדש מדכתיב לה' הארץ, אם שכח ולא ברך, או אפילו ספק בריך ספק לא בריך ועדיין הוא אוכל חוזר ומברך. מבואר בדבריו שהיכא שיש אסמכתא הוי יותר חמור, וראיתי בפרמ"ג (פתיחה כוללת ח"א אות כ) שכתב שיש שני מיני אסמכתות, אסמכתא חשובה ויש לה כעין רמז בתורה שבכתב, כמו נטילת ידים לחולין מקרא (ויקרא יא, יא) וידיו לא שטף במים, אבל מה שנלמד מ"והתקדשתם", (שם כ, ז) אלו מים ראשונים, אינו אלא אסמכתא "בעלמא" שאין רמז בקרא לזה. ומשמע שדבר שיש בו "אסמכתא חשובה" שיש לה כעין רמז בקרא הוה כדין תורה ממש, "ולא נפלאת ולא רחוקה היא לומר כן", כי בכל מילי דרבנן דין תורה הן מ"לא תסור" ו"על פי התורה אשר יורוך", אלא דאתני בכמה דברים דלא ללקות על דבריהם מלקות דין תורה כי אם מכות מרדות, והקילו בספיקו, כמ"ש המגילת אסתר (ספה"מ שרש א'), הא כל היכא דאסמכוה אקרא באסמכתא חשובה דעתם להיות ממש כדין תורה, ולא מקילין בספיקו, וגוזרין גזירה לגזירה.

גדר אסמכתא

ואולי יש להטעים דבריו על פי דברי הריטב"א הידועים (ר"ה טז, א) שכתב וז"ל שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקדוש ברוך הוא שראוי לעשות כן, אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מינות הוא, אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו לחכמים אם ירצו, כמו שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך וכו'. אבל דעת הרמב"ם (בהקדמתו לפיה"מ) דאין כאן אלא סמך בעלמא להתקנה. וז"ל שם אלא הסמיכום לפסוק זה כעין סימן כדי שישמרו ויזכרום, ואין זה מענין הפסוק, וזהו ענין אמרם קרא אסמכתא בעלמא, בכל מקום שנזכר.

עוד כתב הפרמ"ג שיש להביא ראיה לחומרא של אסמכתא מההיא דגיטין (נט, ב) דאמרינן מפני דרכי שלום, דאורייתא הוא "וקדשתו", אף על גב דאסמכתא הוא קורא דין תורה.

עוד הביא דברי הטור (או"ח רט) שכתב דספק אם בירך ברכה מעין שלש, חוזר ומברך דאסמכינהו אקרא, היינו אסמכתא חשובה הוה כדין תורה, משא"כ להרמב"ם (כלי המקדש ד, א - ב) דסובר שהא דאיתא בגיטין (שם) שכהן קורא ראשון דין תורה ממש, "וקדשתו" לאו אסמכתא, משום הכי פסק (פ"ח מהלכות ברכות ה"ב) שהיכא שמסופק אם בירך ברכה אחת מעין ג' שאינו חוזר ומברך, דאסמכתא לאו דין תורה הוה. וי"ל שהרמב"ם הולך לשיטתו בהקדמה לפיה"מ שאין חומרא באסמכתא, ולכן ע"כ הא דאיתא בגיטין וקידשתו "דאורייתא היא", ע"כ כפשוטו דאורייתא ממש. ולכן בברכת מעין ג' שאינו אלא אסמכתא בעלמא, ספיקו לקולא.

להלכה נפסק בשו"ע (או"ח רט, ג) כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, חוץ מברהמ"ז מפני שהוא של תורה. משמע שמותר לו להמשיך לאכול בלי ברכה.

אונן בברכת הנהנין

ולגבי עיקר הנידון האם ברכת הנהנין הוי "מתיר" או חיוב בעלמא, ידועים הם דברי הגרשז"א זצ"ל שהביא ראיה מהא דאונן יכול לאכול בלי ברכה דאינו "מתיר", שהרי אונן אע"פ שפטור מן המצוות, אבל לא הותר לו לעבור על איסורים, אלא שזה שאסרו לאכול בלי ברכה אינו אלא משום חיוב הברכה, ואונן שאינו יכול לברך לא נאסר לו האכלה. ולכן התיר לחייל הנ"ל העומד במארב לשתות בלי ברכה.

אבל אין כן דעת המשנ"ב, שכבר הבאנו דבריו לענין מי שאינו יודע לברך, וכ"כ להדיא במשנ"ב (סימן סב ס"ק ט) שפשוט דהשותין בבית המרחץ שלא כדין עושין, דהרי שם אסור אפילו ההרהור, ואינו אנוס לשתייה. וכ"כ בביה"ל (שם) שדבר זה פשוט מאוד דאין להתיר משום שהוא אנוס על הברכה שאינו יכול לברך, דזה היה שייך לומר רק אם היו אומרים חז"ל דהוא מצוה לברך, ובאמת הלא אחז"ל דאסור להנות בלי ברכה.

הנאת גורן או הנאת מעיים

הגמ' בברכות (יד, א) אומרת מטעמת אינה טעונה ברכה, והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום, עד כמה רבי אמי ורבי אסי טעמי עד שיעור רביעתא. ונפסק בשו"ע (או"ח רי, ב) שהטועם את התבשיל אינו צריך לברך עד רביעית, ואפילו אם הוא בולעו, וי"א שאם הוא בולעו טעון ברכה, ולא פטרו את הטועם אלא כשחוזר ופולט, ואז אפילו על הרבה אינו צריך ברכה. וכתב הרמ"א דספק ברכות להקל. ומסביר המג"א דלא מקרי הנאה אלא בתוך מעיו, ולכן ה"ה ללועס ופולט.

עישון

ועי"ש שהניח בצ"ע אותן שנותנין עשב שקורין טוב"ק לתוך השפופרת ומדליקין אותו ושואבין העשן לתוך פיהם וחוזרין ופולטין אותו, אי דמי לטועם ופולט שא"צ ברכה, או דלמא דומה לריח שצריך לברך, וק"ו כאן שגם הגוף נהנה ממנו שהרבה שבעים ממנו כמו שאכל ושתה.

וכתב עליו היעב"ץ (מו"ק סימן רי) וז"ל ותמיהני על שכלו הישר ז"ל, כי נטה אשורו מני הדרך בענין זה במ"כ, דמי אב"א כדלא שריף תבשילא, דמדמי שאיפת טובאק לאכילה, ופשיטא שאין כאן לא טעם ולא ריח, כלום יש הנאה לחיך או למעים מתמרות עשן. והאמת שאינו אלא לרפואה להריק האדם ולגרש המותרות, לעזור בעיכול, ולדקדק הדם. והרי יש לנו לדון ק"ו מאוכלין ומשקין ממש, שאם הם לרפואה ואין החיך נהנה מהן, שאין מברכין עליהן, ואף את"ל דשאני טובק שבני אדם נהנין ממנו הרבה, זה אינו כלום שהרי תחלתו וסופו מר, ואינו מקובל כלל למתחנכים בו, אלא ששב ההרגל טבע לרגילים בו. ועוד הרי לא על כל ההנאות אדם מברך, והא למה זה דומה לרחיצה וסיכה, שהן יותר מורגשות וכוללות למין האדם בכללו, שהן דבר השווה לנפש, ומועילות הרבה לכל גופו והנאתן מרובה, ולמדו לסיכה שהיא כשתייה בי"כ, ואעפ"כ לא תקנו להן ברכה. אבל היאך יעלה על הדעת לברך על שאיפת עשן, ואפילו יבלעהו ויכניסהו למעיו, באות נפשו שאפה רוח וימלא קדים בטנו, מה מקום לברך על זה. וכן פסק המשנ"ב (ס"ק יז) שהאחרונים החליטו בפשיטות שאין לברך על עישון הטאב"ק.

ולדבריו יש להסתפק אם הכניסו אוכל דרך חור בבטן, או דרך האף האם חייב לברך, שהרי אע"פ שאין כאן הנאת גרונו, הנאת מעיו יש, ועי' בזה לקמן.

אכילה שלא כדרך

בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' נב) נשאל מהגר"א גרינבלט זצ"ל במי שמאכילין אותו דרך צינור שהכניסו למעיו, האם עליו לברך. הצד שחייב לברך הוא שכבר הוכחנו שאינו תלוי בהנאת גרונו מהא דמטעמת, א"כ אולי תלוי בהנאת מעיו לבד. והשיב שפשוט שאינו מברך, ומביא ראיה שאינו תלוי בהנאת מעיו לבד, מהא דאכילה גסה ביוה"כ פטור אף דיהיה לו מזה הנאת מעיו, שהקיבה ומעיו יהיו להם יותר מה לעכל ולמשוך כח הזנה להגוף, רק משום דהחיד והגרון אין להם הנאה לא מקרי אכילה ופטור ביוה"כ. א"כ לענין ברכה גם כן הנאת מעיו לחודא לא סגי, דהא ביומא (פא, ב) מדמה הגמרא דין יוה"כ לברכה. ועי' רא"ש פ"ו דברכות (סי' כ"ג) דמקשה היכי מברכין על החומץ הא השותה חומץ ביוה"כ פטור, אלמא אכילה ביוה"כ וברכה תלויים זה בזה.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"א קכג, קכד) דן במה שעושים הרופאים שפופרת בצוארו ודרך שם יאכילוהו, ופשיטא ליה לענין יוה"כ דלא מקרי אכילה, א"כ ממילא גם לענין ברכה דכתיב ואכלת, דלא הוי אכילה ופטור מברכה. ועי' במנ"ח (מצוה ת"ל) דפשיטא ליה דבאכל שלא כדרך אכילה דפטור מברהמ"ז משום דכתיב "ואכלת", כמו בשארי איסורים דפטור אם אכל שלא כדרך אכילתו, ואין לך שלכ"א יותר מזה.

ועי"ש שמדמה להא דמבואר בשו"ע (או"ח רד, ח) דכל האוכלין ומשקין שאדם אוכל ושותה לרפואה, אם טעמם טוב והחיד נהנה מהם מברך עליו תחילה וסוף, חזינן באכל לרפואה דאין לך הנאת מעיו יותר מזה, דהא לרפואה אוכלים מאכלים שונים שמסתמא יש בהם כח הזנה, רק כיון דאין החיד נהנה אי"צ ברכה תחילה וסוף, ובנ"ד נמי שבאכילה שלו יש כח הזנה והנאת מעיו, רק שהחיד אינו נהנה, ועדיף יותר שלא מקרי כלל אכילה, א"כ ברור שאי"צ ברכה תחילה וסוף.

הנאת גרון בלי הנאת מעיו

עוד כתב שהיכא דאית ליה הנאת גרון לבד שפיר מברך, אפילו אי לית ליה הנאת מעים. ומביא ראיה מהא בקמחא דשערי (בברכות לו, א) דקשה לקוקיאני ואפ"ה מברך, כיון דאית ליה הנאה מיניה, ופרש"י באכילה. וההיא דשמן שמבואר בברכות (לה, ב) ובשו"ע (סי' ר"ב ס"ד) דבשתאו כמו שהוא דאינו מברך עליו משום דאזוקי מזיק ליה, צ"ל דלית ביה אפילו הנאת גרון, וקצ"ע שהרי המשמעות הפשוטה היא שיש הנאה אלא שמזיק, וצ"ע. ובאמת שיטת הרמב"ם היא שמברך על שמן "שהכל", ועי' בב"ח (סי' ר"ב) שהאריך לישב שיטתו, וכתב דקושית הגמרא שמן אזוקי מזיק ליה, היא דאמאי מברך בפה"ע, אבל שהכל לעולם צריך לברך, כיון שנהנה בשעת שתיה.

אלא דהק' על עצמו מההיא דמטעמת וחוזר ופולט שמבואר (או"ח רי, ב) דאפילו על הרבה אינו צריך ברכה, ובמג"א כתב הטעם דלא מקרי הנאה אלא בתוך מעיו, ות' דיש לחלק בין מטעמת שלא בא כלל לתוך מעיו, לא מקרי כלל אכילה לענין ברכה ואף שהחיד נהנה, ובין קמחא דשערי, אף על פי שקשה לקוקיאני, דצריך לברך על הנאת גרונו, כיון דסוכ"ס בא

האכילה למעיו, משא"כ בלועס ופולט שלא בא כלל למעיו, לא מקרי כלל אכילה לענין ברכה, כיון שעיקר ברכה נלמד מן ואכלת ושבעת וברכת דבעינן שביעה ג"כ.

שיטת האגלי טל

ועי"ש שמביא מהאגלי טל (מלאכת טוחן סי' ס"ב) שלענין ברכה, בין לפניו ובין לאחריה, העיקר תלוי בהנאת מעיו לחוד. לענין ברכה אחרונה הביא ראייה מזה שאם כבר נתעכל המזון שוב אינו מברך, הרי שאינו מברך על מה שהיה שבע מתחילה, דאם כן אפילו נתעכל נמי, וע"כ דאינו מברך אלא על הנאתו של עכשיו, והרי הנאת גרונו כבר עברה, וע"כ שמה שמברך הוא על האת מעיו. ומה"ט אינו מברך על הריח לאחריו כיון שכבר עבר הנאתו, כמ"ש הכלבו הובא במג"א (רט"ז סק"א).

[ויש להוסיף דכ"ז לדעת המג"א אבל לפי החזו"א שהטעם שתלוי בעיכול אינו משום שהאוכל כבר הלך לו, אלא שזה השיעור שקבעו חז"ל, א"כ אינו ראייה לענין הנאת מעיו, ודו"ק].

ולענין ברכה שלפניה ג"כ תלוי בהנאת מעיו לבד, שהרי מטעמת אי"צ לברך בטועם ופולט, משום דאינה נקרא הנאה אלא בתוך מעיו, וממילא מוכח דחייב ברכה שלפניה על הנאת מעיו לבד אפילו כשלא נהנה גרונו, כיון שלמדו בקו"ח מברכה שלאחריה שחייבה רק על הנאת מעיו, דהנאת גרונו כבר עברה. ולדבריו לכאורה יתחייב לברך בכל הציורים הנ"ל.

ובהערות על החלק"י (הערה ג) הק' על האגלי טל, שהרי נחלקו בזה המחבר והרמ"א (או"ח רע"א, ו) היכא שאכל ערב שבת או עיו"ט, וגמר סעודתו וקידש היום קודם שברך ברהמ"ז, שלפי המחבר מברך ברהמ"ז על כוס ראשון וצריך להזכיר של שבת בברהמ"ז, אף על פי שמברך קודם קידוש. הרמ"א חולק וס"ל שאינו מזכיר של שבת, דאזלינן בתר תחלת הסעודה, כמו שנתבאר לעיל סוף סימן קפ"ח, שמי שאכל בשבת, ולא בירך עד שיצא השבת, שמזכיר של שבת, דחייב ברהמ"ז הוא על האכילה שאכל מבעוד יום, אע"פ שעדיין שובע בשבת, וע"כ שהאכילה הוא זה שמחייב, לא רק הנאת מעיו.

ועי' בגליון הגרע"א לשו"ע (או"ח סי' קפ"ו ס"ב) שמסתפק באכל בסוף קטנותו ונשאר שבע לאחר גדלות, אי מחויב לברך מן התורה, ומשמע לכאורה שמסתפק בסברת הא"ט הנ"ל.

ומסיים החלק"י הגע בעצמך, אנשים שניזונים ע"י זריקות מהרופא לגוף האדם, בעורקי הדם וגידי הדם בדברים המחזקים ונותנים כח וחיות והזנה לאנשים שאינם יכולים לאכול ולשתות רח"ל, הכי יעלה על הדעת לחקור שצריכין ברכה ע"ז, ברכה נתקנת רק על אכילה, ואכילה לא מקרי רק דרך הפה למעיו, וכשאינו דרך הפה לא מקרי אכילה, יהיה איך שיהיה אי משום דמחסר הנאת גרונו, אי משום דלא מקרי דרך אכילה, ובברכה ואכלת כתיב כרש"י בברכות (לט, א). ובפרט כידוע דלאנשים כאלו אין נותנים פת רק מאכלים רכים דלית בהו תוריתא דנהמא, ואין שום שאלה לענין ברכת המזון שהוא מה"ת, רק לענין שאר ברכות שהן מדרבנן, ואף ברכת מעין שלש, דלהרבה שיטות ג"כ מה"ת, וא"כ בנ"ד אפילו הוי רק ספקא דדינא, נמי אין לברך משום דספק ברכות להקל, וכשיברך יש בזה איסור דברכה לבטלה. וכשרוצה להודות לה' על מזונו, יאמר איזו תפלה, או פסוקי תהלים.

שיעור לברכה

בספר כלבו (סימן כד) מביא שלש שיטות כמה פת צריך לאכול כדי להתחייב בברכה ראשונה, שיטת הירושלמי דברכת המוציא כשאר ברכות הנהנין היא דאסור לו לאדם שיהנה מן העולם בלא ברכה, ומברך על פחות מכזית המוציא, וכן על פחות מרביעית מברך בו פרי הגפן, ויש אומרים דעל פחות מכשיעור אינו מברך רק שהכל דברכת הנהנין היא, ובשם רב אחא גאון ז"ל מצאתי דעל פחות מכשיעור אין צריך לברך אפילו שהכל.